

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

زمان پذیرش نوبتی: ۱۳۹۷/۳/۲۷

برنامه ریزی ارتقای امنیت در فضاهای شهری با رویکرد مدیریتی

مورد پژوهش: شهر قدس

سکینه مقدم^۱، جلال حجتی^۲، نادر فرهادفر^۳

^۱ کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری - بهسازی و نوسازی شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری
یادگار امام

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد شهرسازی - برنامه ریزی منطقه ای دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت دولتی - خط مشی گذاری عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

چکیده

بی شک طی چنددهه اخیر بخش عمده ای از تحقیقات کشورهای توسعه یافته در حال توسعه به مطالعه راهبردهای افزایش کیفی و کمی مشارکت شهروندان در تامین امنیت شهری گرایش داشته است براساس نتایج حاصله از این تحقیقات اصلاح و تبدیل نقش مدیریت شهری سنتی به حکمرانی خوب شهری می تواند به خلق ظرفیت جدید مشارکتی در پروسه های مختلف تامین امنیت شهری منجر شود.

هدف از این پژوهش، تبیین نقش «مدیریت شهری» در «امنیت اجتماعی» در شهر قدس می باشد لذا از این نظر از نوع کاربردی با دیدگاه توسعه ای با بهره گیری از روش میدانی و پیمایشی و به لحاظ روش شناسی از نوع توصیفی تحلیلی است که جامعه آماری، شامل شهرداران این شهر، اعضای شوراهای اسلامی شهرهای استان و همچنین مدیران مناطق شهر و کارکنان و متخصصان امور شهری می باشد که به روش تصادفی تعداد ۲۰۰ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب گردیده اند. یافته های پژوهش مبین آن است که دستیابی به ساختار مناسب در مدیریت شهری می تواند با همگرایی و تقویت امکانات اجرایی و اداری شهرها و قادر ساختن مقامات محلی برای شناسایی مشکلات و اولویت ها، ایجاد و اجرای سیاست های توسعه پایدار را تسهیل کند و با نظامی غیر متمرکز؛ سیاست گذاری، برنامه ریزی و نظارت دقیق تر دولت؛ اقتدار و کارآمدی، پیشبرد سریع برنامه ها و همسو کردن امور محلی و ملی و احساس تعلق و همبستگی میان شهروندان را افزایش داده و در تحقق امنیت اجتماعی موثر باشد.

واژگان کلیدی: شهر، فضاهای شهری، امنیت اجتماعی، مدیریت شهری، شهر قدس

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

مقدمه و بیان مساله

شهرها که حجم وسیعی از جمعیت شهری را در خود جای می‌دهند، اماکنی بالقوه و مستعد برای ایجاد رعب و آسیب‌پذیری هستند، چراکه شهرها، نظام‌های پیچیده با اجزاء درونی بسیار مرتبط با هم دارند (Bugliarello, 2005: 283). امنیت یکی از نیازهای اولیه انسان از گذشته تا به امروز می‌باشد (Jongejan, 2013: 3). در گذشته و نیز در جوامع ساده روستایی مه‌استر به لحاظ وجود روابط چهره به چهره و حاکم بودن نظارت‌های اجتماعی خودجوش، احساس امنیت بیشتری وجود داشته و در نتیجه زمینه‌های وقوع جرم در حداقل ممکن بوده است؛ ولی در جوامع شهری به ویژه جوامع شهری بزرگ، به علت عدم امکان نظارت‌های کامل اجتماعی نسبت به جوامع ساده، زمینه‌های احساس ناامنی یکی از مهمترین مسائل شهری محسوب شده، به موجب آن شرایط برای وقوع جرایم بسیار مستعدتر است (لطفی و دیگران، ۱۳۹۴: ۲). از آنجا که یکی از معیارها و عوامل مهم در مباحث مرتبط با جنبه‌های اجتماعی توسعه پایدار، تشویق شهروندان برای حضور در فضاهای شهری و تقویت تعاملات اجتماعی در این عرصه هاست، طبیعتاً شناسایی و رفع موانع چنین حضوری ضروری می‌گردد (سلامتی زارع، ۱۳۹۳: ۳) که مساله امنیت در این زمینه تاثیر بسیار زیادی خواهد داشت. امنیت به عنوان یکی از نیازهای اساسی شهروندان دارای دو بعد عینی (کالبدی) و ذهنی می‌باشد.

امروزه با گسترش شهرنشینی و ایجاد شرایط خاص زندگی، نیازمند نگاه ویژه‌ای به مقوله فضای امن شهری می‌باشیم تا بتوانیم ابعاد گوناگون احساس امنیت را درک و به کشف عوامل تأثیرگذار در آن بپردازیم. یکی از عوامل موثر در امنیت شهر، فضاها و مکان‌های شهری می‌باشد. فضای شهری صحنه‌ای است که کنش‌ها و فعالیت‌های عمومی زندگی شهری در آنها به وقوع می‌پیوندد (Beeler, 2011: 5). فضاها و عرصه‌های عمومی یکی از عناصر ضروری و اساسی زندگی روزمره شهری و مهم‌ترین بخش شهرها به شمار می‌روند. در چنین عرصه‌هایی انواع فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جریان می‌یابد و بیشترین تماس، ارتباط و تعامل میان انسان‌ها رخ می‌دهد. این عرصه‌ها تمام بخش‌های بافت شهری را که مردم به آن دسترسی فیزیکی و بصری دارند، در بر می‌گیرند. در حال حاضر در جامعه ما، مهم‌ترین وظیفه طراحی شهری احیای یک فضای شهری عمومی و پرتنوع است (علیمردانی و دیگران، ۱۳۹۵: ۴) که مستقیماً تحت نظر مدیریت شهری است. به عبارتی برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای شهری در جهت ارتقای امنیت در این فضاها از وظایف اصلی مدیریت شهری می‌باشد (کمیلی و دیگران، ۱۳۸۹: ۴).

پیچیدگی مسائل شهری و اهمیت آن، نه تنها برنامه‌ریزان را با واقعیت وجودی این پدیده روبه‌رو کرده، بلکه آنها را وادار ساخته است روش‌های پیشین مدیریت شهری را رها کنند و با افکار نو و روش‌های جدید به مقابله با این تغییر و تحولات بپردازند (وثوق و ناصری فر، ۱۳۹۴: ۴). امروزه تحول در مدیریت شهری و اتخاذ مدیریت نو عبارت است از اداره امور شهر به منظور رشد پایدار مناطق شهری در سطح محلی (با در نظر داشتن و تابعیت از اهداف و سیاست‌های ملی اقتصادی و اجتماعی). این روش جدید مدیریت شهری با تاکید بر اجتماعات محلی و توانمندسازی آنها را می‌توان بخش ناگسستنی تمرکززدایی " در سال‌های اخیر دانست. به عبارتی دستیابی به امنیت در فضاهای شهری تحت تاثیر مدیریت شهری و اقدامات آن می‌باشد که دستیابی به این مهم نیازمند تغییر در شیوه مدیریت شهری و حرکت از مدیریت سنتی به مدیریت نوین یا حکمروایی شهری است.

مسأله امنیت شهری در کلانشهر تهران از دو بعد قابل توجه است: نخست به دلیل جایگاه ویژه‌ای که تهران در مدیریت اقتصاد ملی و همچنین کنترل و هدایت تمامی امور کشور با توجه به نظام متمرکز دولتی موجود دارد، دوم آن‌گاه به طور کلی کلانشهرها زمینه‌ساز انحرافات و ناپهنجاری‌های اجتماعی هستند. هم‌اکنون تهران به دلیل شرایط خاص جمعیتی و فضایی-کالبدی خود دارای بالاترین آمار جرم و خشونت در بین شهرهای کشور است و از نظر جرایم شهری تفاوت فاحشی با

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شهرهای کشور دارد (سلطانی و دیگران، ۱۳۹۵: ۵).

شهر قدس به عنوان یکی از شهرهای پیرامونی کلانشهر تهران که بیشتر از هر چیزی با هدف جذب سرریز جمعیت این شهر ایجاد گردیده است و تا حدودی در زمره شهرهای خوابگاهی قرار دارد از مسائل و مشکلات اجتماعی این شهر بی بهره نیستند. مدیریت شهری این شهر در طراحی فضاهای آن آنچنان که شایسته است توجه زیادی نکرده و توجه خود را بر مسائل دیگری متمرکز کرده است از این جهت امروزه بسیاری از فضاهای شهری آن با مشکلات فراوان من جمله فقدان و یا کمبود امنیت روبرو می باشد.

پژوهش حاضر با احساس این مساله بر آن است تا مبانی نظری مرتبط با فضاهای شهری، امنیت و احساس امنیت، مدیریت شهری و رابطه میان این متغیرها را مورد بررسی قرار دهد و به اهداف زیر دست یابد:

۱. تبیین شاخص های امنیت در فضاهای شهری یا به عبارتی تبیین ویژگی های فضاهای شهری امن در شهرها
۲. تبیین شاخص های مدیریت پایدار یا حکمروایی خوب شهری با تاکید بر بعد اجتماعی آن
۳. بررسی میزان رضایتمندی شهروندان از مدیریت شهری در تامین امنیت در فضاهای شهری
۴. بررسی ارتباط میان مدیریت شهری و ارتقای شاخص های امنیت و احساس امنیت در فضاهای شهری

سوالات پژوهش

۱. رابطه میان مولفه های جمیت شناختی و احساس امنیت در فضاهای شهری چگونه است؟
۲. تاثیرگذاری مولفه های مدیریت شهری بر ارتقای امنیت در فضاهای شهری به چه شکل می باشد؟
۳. میزان رضایتمندی ساکنین از شاخص های امنیت و احساس امنیت در فضاهای شهری شهر قدس چگونه است؟

فرضیات پژوهش

متناسب با موضوع پژوهش، اهداف و سوالات آن فرضیات زیر مطرح می گردد:

۱. به نظر می رسد بین عوامل جمعیت شناختی (سن و جنس و تحصیلات) و امنیت و احساس امنیت در فضاهای شهری رابطه معناداری وجود دارد.
۲. به نظر می رسد مدیریت شهری نقش موثر و معناداری در ارتقای امنیت در فضاهای شهری دارد.
۳. به نظر می رسد میزان رضایتمندی از عملکرد مدیریت شهری در تامین امنیت در فضاهای شهری شهر قدس پایین تر از حد متوسط می باشد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ روش شناسی از نوع توصیفی تحلیلی و پیمایشی است و با توجه به هدف خود که بررسی نقش مدیریت شهری در ارتقای امنیت در فضاهای شهری این منطقه است در زمره پژوهش های کاربردی قرار می گیرد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه ساکنین و شهروندان شهر قدس است که بر اساس نتایج آخرین سرشماری کشور در سال ۱۳۹۵ جمعیت آن برابر ۳۰۹۶۰۵ نفر می باشد (سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۵). با توجه به گستردگی و حجم بالای جامعه آماری با استفاده از روش نمونه گیری کوکران تعداد ۳۲۰ نفر به عنوان نمونه آماری برآورد گردیده اند که تلاش می گردد با استفاده از روش پرسشنامه که بر اساس روش آزمون آلفای کرونباخ (۰.۷۸) اعتبار و پایایی آن تایید گردیده است نظرات آنها جمع آوری و در نهایت با استفاده از روش های آماری من جمله روش همبستگی، آزمون آماره t و ... مورد تحلیل و آزمون قرار گیرند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

مبانی نظری پژوهش

فضای شهری

فضای شهری تنها یک مفهوم کالبدی نیست، بلکه کنش تعاملات شهروندی و فعالیت‌های شهری را نیز دربرمی‌گیرد (شیخی و رضایی، ۱۳۹۶: ۷). فضاهای شهری مکان‌هایی هستند که به عموم شهروندان تعلق داشته، منحصر به جنبه کالبدی و فیزیکی نبوده و درحقیقت با حضور انسان و فعالیت اوست که معنا می‌یابند (کاشانی‌جو، ۱۳۸۹: ۵). فضاهای شهری عرصه اصلی زندگی و فعالیت مردم و مهمترین مکان برای نمایش دادن و اهمیت بخشیدن به رویدادها و وقایع اجتماعی هستند (سلطانی و نامداربان، ۱۳۸۹: ۴). این فضاها در هر سطح و عملکردی، باید دارای ویژگی‌هایی باشند تا بتوانند نیازهای استفاده‌کنندگان خود را تامین نموده و خواسته‌های آنان را مرتفع گردانند، وجود آسایش، راحتی، تامین استانداردهای امنیت، رعایت اقلیمی در طراحی و نیز وجود سرزندگی، خوانایی و پویایی در فضاها و فراهم نمودن زمینه‌های مشارکت مردمی به عنوان اصلی‌ترین ویژگی‌هایی هستند که یک فضای شهری در حالت ایده‌آل باید داشته باشد (خدایاری مطلق و دیگران، ۱۳۹۶: ۴). هریک از نظریه پردازان در بیان خصیصه‌های فضاهای با کیفیت شهری که بستر تعاملات اجتماعی باشند، مفهومی خاص به کار برده‌اند. «پلیارد» هدف غایی طراحی شهری را خلق محیط‌های دلپذیر می‌داند، محیط‌هایی که روابط اجتماعی و رفتاری را تعریف کند و بیشترین تناسب را با آن محل داشته باشد و بتواند حس آسایش را بپروراند. حال عنصر فرهنگ را در فضاهای شهری مورد بررسی قرار می‌دهد و بر نقش مبلمان در شکل‌گیری فضاهای مردم‌گرا تأکید می‌کند. «راپاپورت» در تفسیر رابطه انسان و محیط، به بحث معنا در محیط توجه دارد. «گهل» توجه به زندگی در میان ساختمان‌ها و چگونگی تأثیر توانایی‌های حسی انسان بر شیوه استفاده از فضا را مطرح می‌کند. «وایت» بر تمرکز طرح‌های شهرسازی بر انسان و رفتارهای انسانی به جای تمرکز بر مسائل ترافیکی، اقتصادی و یا توجه صرف به مسائل زیباشناسانه و فرم شهری تأکید می‌کند. «جیکوبز» مفاهیم جذابیت و سرزندگی فضاهای شهری را بیان می‌نماید (پورجعفر و دیگران، ۱۳۹۶: ۴) و ...

مدیریت و حکروایی خوب شهری

مدیریت، عبارت از فرآیند، فعالیت یا مطالعه مربوط به وظیفه‌ای است مبتنی بر کسب اطمینان از این که تعدادی فعالیت متفاوت به نحوی در حال اجراست که منجر به دستیابی به هدفی معین می‌گردد. به ویژه، وظیفه‌ای است مبتنی بر ایجاد و حفظ شرایطی که طی آن هدف‌های مطلوب از طریق کوشش‌های مشترک گروهی از افراد حاصل می‌گردد. همچنین عبارت است از گروهی از افراد درون سازمان که در وهله اول به اداره فعالیت‌های آن سازمان می‌پردازند (ساسان‌پور، عبداللهی، ۱۳۹۵: ۶). واژه مدیریت شهری برای اولین بار در سال ۱۹۸۶ از سوی سازمان بین‌المللی برنامه مدیریت شهری که از طرف بانک جهانی مرکز سازمان ملل، برای اسکان بشر و برنامه توسعه سازمان ملل حکایت می‌شود. جهت بهبود مدیریت رشد شهرها در کشورهای در حال توسعه مطرح گردید. در واقع مطرح شدن چنین برداشتی از مدیریت، از نتایج حرکت شیوه مدیریت متمرکز به سمت مدیریت نسبتاً محلی تر در جهت هدایت توسعه شهری به وسیله سازمان‌های محلی می‌باشد. مدیریت شهری شامل برنامه‌ها، اقدامات و سیاست‌هایی است که به منظور حصول اطمینان از مطابقت رشد جمعیت با دسترسی به امکانات زیربنایی، مسکن و اشتغال انجام می‌پذیرد. در حالی که این اقدامات به همان قدر وابسته به اقدامات بخش خصوصی است لیکن در نهایت تحت تأثیر سیاست‌ها و کارکردهایی قرار دارند که تنها حکومت می‌تواند آن‌ها را انجام دهند.

جامعه جهانی امروزه به این نتیجه رسیده است که مشکل عمده مدیریت شهری کمبود منابع مالی یا فناوری مدرن یا نیروی انسانی ماهر نیست، بلکه پیش و بیش از همه، مشکل اصلی در شیوه اداره این عوامل است (حکمت‌نیا و همکاران، ۱۳۹۶: ۳). از میان رویکردهای گوناگون مطرح شده در عرصه مدیریت شهری، حکمروایی خوب شهری از مطرح‌ترین رویکردهاست.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

برایان مک لالین اولین نفری بود که در سال ۱۹۷۳ مفهوم حکمروایی خوب را مطرح کرد. اط نظر وی حکومت شهری باید نسبت به روندهای تغییر در شهر پاسخگوتر باشد، اقداماتش با مسائل شهری و تحول آنها متناسبتر باشد، نسبت به اجتماع مسئول و پاسخگوتر باشد و به عنوان بخشی مهم از نظام یادگیری اجتماعی بهتر عمل کند و سرانجام نقشی مهم در پیش‌بینی، کشف و استقبال از آینده ایفا کند. در مجموع حکمروایی خوب شهری را می‌توان شیوه و فرایند اداره امور شهری با مشارکت و تعامل سازنده سه بخش دولتی، خصوصی و مدنی به منظور نیل به شهر سالم، باکیفیت و قابلیت زندگی بالا و توسعه پایدار شهری تعریف کرد. همچنین، موضوع و دغدغه حکمروایی خوب شهری فقط مدیریت کارآمد نیست، بلکه شامل ابعاد سیاسی مرتبط با دموکراسی، حقوق بشر و مشارکت مدنی در فرایندهای تصمیم‌گیری می‌باشد. از برآیند نظرهای مختلف، حکمروایی خوب باید هفت ویژگی به این شرح باشد (ابراهیم زاده و اسدیان، ۱۳۹۲: ۵): ۱. پاسخگویی، ۲. شفافیت، ۳. مشارکت، ۴. انصاف و دربرگیرندگی، ۵. اجماع‌گرایی، ۶. کارایی و کارآمدی، ۷. پیروی از قانون

امنیت

امنیت در لغت به معنای نداشتن دلهره و ترس است. بنابراین معنای لغوی امنیت، رهایی از خطر، تهدید، آسیب، اضطراب، هراسی، ترس، نگرانی یا وجود آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تأمین و ضامن است (جلوداران، ۱۳۹۶: ۵). امنیت را می‌توان از نقطه نظر اجتماعی و فرهنگی، وضعیتی آرام تلقی کرد که انسان در نهایت ایمنی نسبت به جان، مالی، ناموس، حیثیت، هویت، ارتباطات، تفکرات، ارزش‌ها و... خود چه در زمان حال و چه در آینده اطمینان داشته و شبانه روز را با تحمل حداقل ریسک ممکن سپری سازد.

امنیت و احساس امنیت در فضاهای شهری به این معناست که شهروندان بتوانند آزادانه جابجا شوند، با هم‌شهریان خود ارتباط برقرار کنند و به فعالیت‌های اجتماعی بپردازند، بدون آنکه تهدید شوند یا با خشونت و آزار و اذیت جسمی و روحی یا نابرابری جنسیتی مواجه شوند. امنیت و احساس امنیت در فضاهای شهری نشانگر سازمان‌یافتگی، قانونمندی و اثبات بودن جامعه است (لطفی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۵). با این تعاریف می‌توان گفت که عوامل بسیار زیادی در ارتقای امنیت در فضاهای شهری تاثیرگذارند که مدیریت شهری می‌تواند با کنترل و ساماندهی آنها به این مهم دست یابد. نظارت یکی از رایج‌ترین و ساده‌ترین اشکال و روش‌های ایجاد امنیت در یک محیط شهری است. کالبد نیز یک عامل موثر در امکان نظارت و در پی آن امنیت در فضاهای شهری است که خود مولفه‌های بسیار زیادی را در بر می‌گیرد. کوچه‌های تاریک، فضاهای خلوت و یا خیلی شلوغی که با آدم‌های ناجور پر شده‌اند، همچنین فضاهایی که ممکن است اتفاق خاصی در آن رخ بدهد یا فضاهایی که دسترسی و نفوذپذیری پایینی دارند، نورپردازی آنها ضعیف است، مقیاس انسانی رعایت نگردیده و... می‌توانند موجب ناامنی فضاهای شهری گردند.

بطور کلی برخی از ویژگی‌های یک فضای امن شهری را می‌توان به شرح زیر بیان داشت:

- در یک فضای امن و راحت مردم تمایل دارند که یکدیگر را ببینند و آن فضا قابلیت اجتماعی شدن " خواهد داشت.

- اتصالات به پیرامون آن فضا (دسترسی‌ها) راحت تر صورت می‌گیرد.

- مکان خوبی برای انجام یکسری از فعالیت‌ها می‌شود.

- آن فضا جذاب می‌شود و در اذهان باقی می‌ماند. بطور کلی یکی از نشانه‌های اصلی یک فضای امن شهری رونق و حیات جاری در آن است. شایان یادآوری است که حتی اداره‌های مربوط به تأمین امنیت از جمله پلیس نیز تایید کرده‌اند که تأمین امنیت یک مکان پررونق برای آنها بسیار راحت‌تر از یک مکان خالی از همان نوع است. در پروژه فضای امن، که در سال ۲۰۰۲ مطرح گردید، برای یک فضای امن چهار ویژگی تعیین شده است:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

- بهره وری: مردم انتظار دارند از شرایط محیطی و امکانات یک فضا برای فعالیت های خود استفاده کنند. فضای خالی از فعالیت، نیاز به امنیت ندارد. اگر مردم در فضای اجتماعی، امنیت لازم را برای فعالیت های خود احساس نکنند، از حضور در فضاهای اجتماعی امتناع می ورزند.

- قابلیت دسترسی و ارتباط: یکی از معیارهای ارزیابی محیط امن، قابلیت دسترسی به امکانات موجود در آن است.

- راحت بودن و احساس آرامش: مردم ضمن آن که راحت بودن در فضا را مشاهده می کنند، باید تصور ذهنی خوشایندی از آن داشته باشند.

- داشتن روابط اجتماعی: مردم باید در روابط اجتماعی خود با دیگران در یک فضا احساس امنیت کنند و بتوانند در شبکه تعاملی فعال شوند. (سفیری، ۱۳۸۷: ۱۴۵).

پیشینه پژوهش

اولین تحقیق در زمینه ارتباط بین محیط شهری و امنیت در سال ۱۹۶۱ توسط جین کوبز انجام گرفته است. وی بیان می کند که آرامش فضای شهری از ابتدا به وسیله شبکه ناخودآگاه و پیچیده اجتماعی و استانداردهای موجود میان مردم حفظ شود. جیمز کیو ویلسون و جورج کینگ نظریه پنجره‌های شکسته را مطرح کردند. این نظریه حاکی از این است که پیوند مستقیمی بین ظاهر آشفتنه و بی‌نظم خیابان‌ها و ساختمان‌ها و وقوع جرم وجود دارد. در سال ۲۰۰۹ مطالعه‌ای در کالیفرنیا با عنوان «ترس زنان از قربانی شدن در حمل و نقل»، صورت گرفت. این مطالعه به بررسی امنیت زنان در حمل و نقل و به وسیله نظرسنجی از اپراتورهای آژانس های حمل و نقل ایلات متحده، پرداخته است.

فوستر و همکاران (۲۰۱۴) تاثیرات ترس از جرم را در راه رفتن و پیاده‌روی افراد در استرالیا بررسی و تحلیل کرده‌اند. نتایج یافته های آنها نشان می‌دهد که با افزایش مداخلات و تصمیم‌گیری‌هایی می‌توان ترس از جرم را کاهش و میزان حضورپذیری فضا و پیاده‌روی در معابر شهری را افزایش داد.

اسماعیلی بوکانی (۱۳۹۴) در مقاله خود با عنوان نقش مدیریت شهری در ایجاد فضاهای شهری امن براین باور است که شهرداری به عنوان یکی از ارکان اصلی مدیریت شهری با عدم برنامه ریزی مناسب منجر به ایجاد محیط‌های نامناسب و پر خطر در حوزه‌های شهری شود. طراحی و جانمایی ساختمان‌ها، توجه به مبلمان شهری و پارک‌های عمومی، عدم توجه به نورگیری معابر، عدم توجه به کاربری مختلط، عدم توجه به مقیاس و عملکرد، ایجاد معابر با نفوذپذیری پایین و ... می‌تواند نقش موثری در کاهش جرم ایفا نماید.

امینی و نعیمی (۱۳۹۴) در مقاله خود که در میدان هروی انجام داده اند به این نتیجه دست یافتند که هرچه میزان نور و روشنایی در پهنه مورد مطالعه بیشتر بوده میزان احساس امنیت و رضایتمندی زنان از افزایش چشمگیری برخوردار بوده است. لذا می‌توان گفت با افزایش رونق و حیات شبانه از طریق کاربری‌ها و فعالیت‌های دایر در شب و نظارت ناشی از وجود آنها، زنان بیشتری در فضا حضور پیدا کرده و به دنبال آن ارتقا امنیت اجتماعی و رضایتمندی زنان در شب نیز احساس خواهد شد.

جعفرپور و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله خود به این نتیجه دست یافتند که بکارگیری و توانمندسازی شاخص نظارت طبیعی و عمومی در پارک های شهری با تأکید بر تشکیل «مدیریت محله ای» به عنوان عامل غیرفضایی و بازدارنده در افزایش نظارت عمومی به همراه «بازطراحی و خلق فضاهای مناسب شهری با تأکید بر اصول رویکرد CPTED» می‌تواند از وقوع جرایم در فضاهای عمومی شهری کاهش چشمگیری نمود.

احسانی فرد و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی به بررسی میزان احساس امنیت شهروندان در شهرهای جدید پرداختند و به این

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۱۳۹۰ و ۱۳۸۵ و ۱۳۷۵ به ترتیب ۲۹۰۶۶۳ و ۲۳۸۰۰۹ و ۱۴۴۸۵۹ نفر بوده است. در سال ۱۳۹۵ جمعیت نقاط شهری ۳۰۹۶۰۵ و نقاط روستایی ۷۰۲۶ نفر بوده است.

نقشه ۲. شهرستان قدس و موقعیت قرارگیری شهر قدس

هسته اولیه شهر قدس (روستای قلعه حسنخان) در سال ۱۳۴۵ برابر ۲۶۰۳ نفر جمعیت داشته است. پس از آن تغییرات جمعیتی این شهر مطابق جدول زیر می باشد:

جدول ۲. جمعیت شهر قدس و تغییرات آن ۹۵-۱۳۴۵

سال	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۵
جمعیت	۲۶۰۳	۷۸۷۸	۶۶۵۵۸	۱۳۸۴۵۴	۲۳۰۰۲۳	۳۰۹۶۰۵

منبع: سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۵، سالنامه آماری استان تهران، ۱۳۹۳، طرح جامع شهر قدس، ۱۳۸۱

براساس اطلاعات پروانه های ساختمانی صادر شده توسط شهرداری ها که مرکز آمار ایران سالانه آن را منتشر می کند، روند صدور پروانه ساختمانی در شهر قدس تا سال ۱۳۸۲ گسترش داشته و پس از آن کاهش یافته و مجدداً در سال ۱۳۸۶ به بعد رونق یافته است. تراکم بین ۶۰ تا ۱۲۰ درصدی ساختمان ها نیز بیانگر آن است که به دلیل فراوانی و ارزانی زمین، گسترش افقی شهر مورد توجه بیشتری بوده است، هر چند در سال ۱۳۸۶ تراکم تا مرز ۲۰۰ درصد رسیده است.

از کل پروانه های صادر شده در شهر قدس در سال های گذشته بیش از ۷۰ درصد پروانه ساخت مسکونی بوده که اوج آن از سال ۱۳۸۶ بوده که به ۹۴ درصد کل پروانه ها رسیده است. مابقی پروانه ها به ساخت مسکونی و کارگاه، بازرگانی و سایر ساخت و سازها شامل صنعتی، آموزشی و بهداشتی و غیره تعلق داشته است. با افزایش قیمت زمین طی سال های گذشته علیرغم فراوانی زمین، گرایش به افزایش ارتفاع در ساخت و ساز به منظور استفاده اقتصادی تر از زمین در شهر قدس بوجود آمده است. نتیجه این امر افزایش تعداد واحدهای مسکونی و افزایش تعداد طبقات در پروانه های ساختمانی صادره بوده است. ضمناً متوسط قطعات زمین در هر پروانه که بین تا ۳۰۰ تا ۴۸۰ مترمربع در سال ۱۳۸۵ بوده است، در حال حاضر به ۲۴۰ مترمربع کاهش یافته است. هر چند این شرایط تاثیری بر متوسط متراژ زیربنای هر واحد نداشته است.

تحلیل یافته ها

یافته های توصیفی پیوهش نشان می دهد که از ۳۲۰ نفر پاسخ دهندگان به پرسشنامه، ۱۹۵ نفر یعنی ۶۰.۹ درصد آنها مرد و

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۳۹.۱ درصد آنها زن بوده اند. از نظر توزیع سنی پاسخگویان، ۳۵ درصد آنها زیر ۲۵ سال، ۲۸ درصد آنها ۲۵-۳۵ سال، ۲۸ درصد در رده سنی ۳۵-۴۵ سال و ۱۲ درصد باقیمانده بیش از ۴۵ سال سن داشته اند. در زمینه تحصیلات پاسخ دهندگان، ۱۰ درصد بی سواد، ۳۳ درصد تحصیلات کمتر از دیپلم، ۳۹ درصد فوق دیپلم و لیسانس، ۱۸ درصد فوق لیسانس و بالاتر بوده اند. به لحاظ وضعیت شغلی، حدود ۱۹ درصد از پاسخ دهندگان خود را بیکار اعلام نمودند، ۲۶ درصد دارای شغل دولتی، ۱۷ درصد کارگر، ۹ درصد شاغل در بخش خصوصی و مابقی دارای شغل آزاد بوده اند.

مهمترین شاخص هایی که در این پژوهش جهت سنجش تاثیر عملکرد مدیریت شهری در ارتقای امنیت در فضاهای شهری استفاده گردیده اند عبارتند از: کفسازی، نورپردازی، نفوذپذیری، دسترسی، فضاهای جمعی و مبلمان، مقیاس فضا و اختلاط کاربری.

فرضیه اول: بین عوامل جمعیت شناختی (سن و جنس و تحصیلات) و امنیت و احساس امنیت در فضاهای شهری رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۳. بررسی رابطه متغیرهای جمعیت شناختی و احساس امنیت در فضاهای شهری

متغیر مستقل	احساس امنیت	متغیر مستقل	احساس امنیت
سن	r	r	۰.۱۲۳
	sig	sig	۰.۰۵
تحصیلات	r	r	۰.۰۵۶
	sig	sig	۰.۳۴۵
جنسیت	r	r	۰.۲۲۱
	sig	sig	۰.۰۵

منبع: نگارنده با استفاده از نرم افزار SPSS

برای سنجش رابطه بین متغیرهای جمعیت شناختی و امنیت در فضاهای شهری از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده گردیده است به طوری که در جدول ۳ نشان می دهد نتایج تحلیل رابطه معناداری بین متغیرهای درآمد، تحصیلات و تاهل و احساس امنیت شان نمی دهد اما معناداری رابطه میان جنسیت و سن و احساس امنیت را به اثبات می رساند

فرضیه دوم: به نظر می رسد مدیریت شهری نقش موثر و معناداری در ارتقای امنیت در فضاهای شهری دارد.

برای سنجش ارتباط آماری بین دو متغیر مزبور (تاثیرگذاری اقدامات و عملکرد مدیریت شهری در ارتقای امنیت در فضاهای شهری شهر قدس) از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است که نتایج حاصله مطابق جدول ۳ نشان می دهد که در سطح امینان ۰.۹۵ درصد بین متغیر مستقل و وابسته رابطه معناداری برقرار است به طوری که هر یک از شاخص های عملکردی مدیریت شهری تاثیر متفاوتی را بر امنیت و احساس امنیت شهروندان دارند. به طوری که حدود ۴۴ درصد از امنیت

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

در فضاهای شهری تحت تاثیر شاص های انتخاب شده قرار دارد و مابقی آن نیز به متغیرهای دیگر وابسته است.

جدول ۴. نتیجه رابطه میان عملکرد مدیریت شهری و امنیت در فضاهای شهری شهر قدس

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نوع آماره	Value	سطح معنی داری
مدیریت شهری	امنیت	اسپیرمن	۰.۴۴	۰.۰۶

منبع: نگارنده با استفاده از نرم افزار SPSS

فرضیه سوم: به نظر می رسد میزان رضایتمندی از عملکرد مدیریت شهری در تامین امنیت در فضاهای شهری شهر قدس پایین تر از حد متوسط می باشد.

به منظور سنجش میزان رضایتمندی شهروندان از عملکرد مدیریت شهری در ارتقای امنیت در فضاهای شهری از روش آزمون آماره T استفاده گردیده است:

جدول ۵. بررسی میزان رضایتمندی از عملکرد مدیریت شهری در ارتقای شاخص های امنیت در فضاهای شهری شهر قدس

متغیر	تعداد	میانگین متوسط	میانگین واقعی	انحراف معیار	آماره T	سطح معنی داری	خطای آماره
کفسازی	۳۲۰	۳	۲.۱۶۳	۰.۹۸۷	-۱۲.۹۹۰	۰.۰	۰.۵
دسترسی	۳۲۰	۳	۲.۲۲۸	۰.۹۱۱	-۱۵.۱۰۸	۰.۰	۰.۵
نفوذپذیری	۳۲۰	۳	۲.۵۳۴	۰.۸۹۷	-۶.۶۵۸	۰.۰	۰.۵
نورپردازی	۳۲۰	۳	۲.۴۸۶	۰.۹۷۸	-۷.۴۰۱	۰.۰	۰.۵
مبلمان	۳۲۰	۳	۲.۴۷۶	۰.۹۴۵	-۷.۴۰۲	۰.۰	۰.۵
مقیاس	۳۲۰	۳	۲.۰۰۰	۰.۷۹۷	-۲۲.۴۱۰	۰.۰	۰.۵
اختلاط کاربری	۳۲۰	۳	۲.۳۴۳	۰.۹۵۶	-۹.۴۱۷	۰.۰	۰.۵
میانگین مجموع	-	۳	۲.۳۱۹	-	-۱۱.۶۲۶	۰.۰	۰.۵

منبع: نگارنده با استفاده از نرم افزار SPSS

با توجه به نتایج حاصل از آزمون آماره T از آنجا که میانگین واقعی بدست آمده برای آماره موردنظر (۲.۳۱۹) کمتر از میانگین متوسط یا میانگین فرضی بر پایه طیف ۵ تایی لیکرت بدست آمده است، از آنجا که آماره عددی منفی و سطح معنی داری (۰.۰) و کمتر از ۰.۰۵ بدست آمده است با احتساب خطای ۰.۵ می توان نتیجه گرفت که میزان رضایتمندی ساکنین شهر

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

قدس از عملکرد مدیریت شهری این شهر در جهت ارتقای شاخص های امنیت در فضاهای شهری کمتر از حد متوسط بوده و میزان رضایتمندی پایین می باشد.

نتیجه گیری و راهبردهای ارتقای امنیت در فضاهای شهری با تاکید بر نقش مدیریت شهری

امنیت یکی از نیازهای اساسی انسان و بستر اصلی رشد و تکامل بشری است که با گسترش روند شهرنشینی و تبعات ناشی از آن اهمیت روزافزون می یابد. با توجه به مفهوم چندبعدی و گسترده شاخص های امنیت از طیف وسیعی برخوردار می باشند. به طور کلی امنیت دارای دو بعد عینی و ذهنی می باشد که تحت تاثیر عوامل مختلف فردی، اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و مدیریتی و ... قرار دارند.

هدف اساسی این پژوهش تبیین نقش مدیریت شهری در ارتقای شاخص های امنیت در فضاهای شهری در شهر قدس می باشد. لذا ابتدا شاخص های امنیت را با استفاده از مبانی نظری و مطالعات اسنادی استخراج نموده و در ادامه با استفاده از روش های آماری به آزمون فرضیات پرداخته است. شهر قدس از جمله شهرهای پیرامونی کلانشهر تهران می باشد که نقش خوابگاه و مهاجرپذیری را دارد از این جهت مسایل و مشکلات فراوانی را در خود جای داده است که یکی از این مشکلات کمبود امنیت در فضاهای شهری آن می باشد.

بررسی نتایج پژوهش نشان می دهد که اولاً میان متغیر مستقل (مدیریت شهری) و متغیر وابسته (امنیت در فضاهای شهری) رابطه معناداری وجود دارد. در واقع مدیریت شهری می تواند با انجام برخی اقدامات و رویکردها موجبات ارتقای امنیت در فضاهای شهری را فراهم آورد. همچنین بررسی ها نشان می دهد که از میان متغیرهای جمعیت شناختی تنها متغیر سن و جنس بر امنیت و احساس امنیت تاثیرگذارند. به عبارتی با به لحاظ امنیتی زنان نسبت به مردان از امنیت کمتری برخوردارند و احساس امنیت کمتری می کنند که این احساس با افزایش سن افزایش می یابد. در نهایت اینکه بر اساس نتایج حاصل از تحلیل اطلاعات میزان رضایتمندی از عملکرد مدیریت شهری به لحاظ ایجاد زمینه های تامین امنیت در فضاهای شهری در شهر قدس پایین و کمتر از حد متوسط می باشد.

در نهایت اینکه در راستای ارتقای امنیت در فضاهای شهری شهر قدس راهکارهای زیر پیشنهاد می گردد:

- افزایش سرانه فضای سبز در سطح شهر به اشکال مختلف پارک های محله ای، ناحیه ای، بلوارها و ...
- وجود تجهیزات، مبلمان و فضاهای مناسب برای حضور گروه های مختلف اجتماعی در عرصه های عمومی
- حضور فعالیت های فعال در شب در فضاهای شهری
- تقویت نورپردازی فضاهای عمومی بخصوص در فضاهای پر که می توانند زمینه های بروز ناامنی را فراهم آورند.
- افزایش کاربری هایی که ساعات کاریشان شبانه روزی است مانند آژانس ها و ...
- افزایش نظارت قانونی در سطح فضاهای شهری و کنترل ورود و خروج به این فضاها
- افزایش سرانه مراکز خرید و تجاری در لبه خیابان ها و فضاهای عمومی شهری
- تعبیه مبلمان شهری مناسب در محورهای پیاده و فضاهای باز
- پیش بینی نیمکت های مناسب جهت مکث و استراحت در طول مسیرها و ارائه خدمات به آنها
- پرهیز از ایجاد بدنه های سلب و بسته در مجاورت فضاهای عمومی شهری
- ساماندهی پوشش گیاهی در فضاهای عمومی جهت افزایش دید و حذف نقاط کور و تاریک
- حذف گوشه های پنهان، کم تردد و کم نور در فضاهای شهری
- کفسازی مناسب معابر به منظور جلوگیری از بروز خطر در هنگام پیاده روی بخصوص در فصول سرد سال

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

- ایجاد فضاهای فرهنگی در مجاورت فضاهای عمومی
- تشویق ساکنین به مشارکت در اجرای طرح‌ها و برنامه‌های مختلف دولتی
- تعبیه امکانات و خدمات برای حضور سالمندان و کودکان در فضاهای شهری

فهرست منابع

۱. ابراهیم زاده عیسی، مرتضی اسدیان. ۱۳۹۲. تحلیل و ارزیابی میزان تحقق پذیری حکمروایی خوب شهری در ایران؛ موردشناسی: شهر کاشمر، جغرافیا و آمایش شهری منطقه ای، شماره ۶، صص ۳۴-۲۰.
۲. اسماعیلی بوکانی فرید. ۱۳۹۴. نقش مدیریت شهری در ایجاد محیط‌های امن شهری، اولین کنگره بین‌المللی زمین، فضا و انرژی پاک، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل.
۳. امینی الهام، فاطمه نعیمی. ۱۳۹۴. نقش مدیریت شهری بر احساس امنیت و رضایتمندی زنان از فضاهای شهری شبانه (نمونه موردی: میدان هروی منطقه ۴ شهرداری شهر تهران)، اولین کنفرانس ملی مدیریت شهری ایران، دبیرخانه دائمی کنفرانس، تهران.
۴. پورجعفر علی، احسان رنجبر، علی خرمی. ۱۳۹۶. تبیین مدل نوین کیفیت‌های طراحی شهری فضاهای شهری زیرزمینی، نقش جهان، شماره ۷-۳، صص ۹۶-۷۹.
۵. جلوداران هادی. ۱۳۹۶. تحلیلی بر فضاهای شهری حاشیه با رویکرد امنیت (SUB) در کاهش آسیب‌های اجتماعی (نواحی حاشیه شهر همدان) مطالعات محیطی هفت حصار، سال ششم، شماره بیستم، صص ۲۶-۱۵.
۶. جعفرپور مقصود و همکاران. ۱۳۹۴. نظارت عمومی و نقش مدیریت محله‌ای در ارتقای امنیت فضاهای شهری با تأکید بر رویکرد CPTED (مطالعه موردی: پارک ائل گلی تبریز)، همایش ملی نگاهی نو به شهرسازی، امنیت و پیشگیری از وقوع جرم در فضاهای شهری، شهرداری کلان شهر تبریز، دادگستری کل استان آذربایجان شرقی، تبریز.
۷. خدایاری مطلق صفیه، محمود شارع پور، نوین تولایی. ۱۳۹۶. بررسی تأثیر شاخص‌های مطلوبیت فضای شهری بر میزان تحقق حق به شهر؛ مورد مطالعه: شهر بابلسر، جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، دوره چهارم، شماره نهم، صص ۲۲۵-۱۸۹.
۸. ساسان پور فرزانه، آوات عبداللهی. ۱۳۹۵. تحلیل فضایی مدیریت محله‌محور با رویکرد حکمروایی خوب شهری در محله‌های منطقه ۱۰ شهر تهران، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس، دوره نهم، شماره ۳۱، صص ۷۹-۴۴.
۹. سلطانی علی، احمدعلی نامداریان. ۱۳۸۹. بررسی تأثیر نیروهای مختلف در شکل‌گیری فضاهای شهری، هویت شهر، سال پنجم، شماره هفتم، صص ۱۳۰-۱۲۳.
۱۰. شیخی حجت، محمدرضا رضایی. ۱۳۹۶. ارزیابی کیفیت محیطی فضاهای شهری پیاده‌مدار و پاسخدهی اجتماعی؛ نمونه موردی: خیابان فردوسی شهر ایلام، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال هشتم، شماره بیست و نهم، صص ۹۸-۸۳.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۱۱. علیمردانی مسعود، علی شرقی، نیره مهندشین. ۱۳۹۵. بررسی نقش امنیت در سرزندگی و حیات شبانه فضاهای عمومی شهری (نمونه موردی: خیابان امام مرند حد فاصل خیابان شهید رنجبری و خیابان هفت تیر)، نشریه تخصصی پردیس هنر دانشگاه سمنان، دوره ۵، شماره هشتم، صص ۲۶-۱۵.
۱۲. کاشانی جو خشایار. ۱۳۸۹. بازشناخت رویکردهای نظری به فضاهای عمومی شهری، هویت شهر، سال چهارم، شماره ششم، صص ۱۰۶-۹۵.
۱۳. کمیلی محمد، رسول منتظری، ابراهیم عبدالله زاده. ۱۳۸۹. نقش فضاهای عمومی در ارتقای امنیت شهری با تاکید بر رویکرد مدیریت طراحی محیط های شهری، جایگاه ورزش همگانی در سلامت و شادی شهروندان منطقه ۲ شهر تهران، تهران، شهرداری تهران، شرکت اندیشه سرای شهر
۱۴. لطفی، صدیقه، آنامرادنژاد، رحیم بردی، واحدی، حیدر. (۱۳۹۴). ارزیابی مؤلفه های کالبدی فضاهای عمومی و تأثیر آن در احساس امنیت اجتماعی شهروندان بابلسر، پژوهش های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، سال چهارم، شماره ۹، صص ۱۵۲-۱۳۱.

15. Ackerman, w.v and Murray, A.T. (2004), Assessing spatial patterns of crime in lima, ohio.cities, Vol.21,pp.51-67.
16. Bramely, Glen & Kirk, Karryn (2005), " Does planning make a difference to urban form? Recent evidence from Central Scotland," in The Journal of Environment and Planning. Vol.37. pp 355-378.
17. Bugliarello, G. "Urban security in the United States: An Overview". Technology in Society, Vol.27, No.3, pp.278-295.
18. Beeler, J. N .(2012), Security Planning for Public Spaces: testing a proposed CPTED rating instrument in Berlin, Germany, A thesis presented to the graduate school of the university of Florida in partial fulfillment of the requirements for the degree of master of arts in urban and regional planning.
19. Jongejan, A; Woldendorp, T (2013), A Successful CPTED Approach: The Dutch 'Police Label Secure Housing', Built Environment, Vol 39, No 1, pp. 31-48.